

Almara Nəbiyeva
Bakı Dövlət Universiteti (Azərbaycan)

EL ŞAIRİ LAÇINLI ÇİNGİZİN YARADICILIĞINDA VƏTƏN HƏSRƏTLİ, YURD NİSGİLLİ MOTİVLƏR

Açar sözlər: aşıq yaradıcılığı, el şairi, bayatı, klassik ənənələr, təzadlar, vətən həsrəti, cinas qafiyələr.

Klassik aşıq ənənəsində yurd niskili, vətən həsrəti mövzusu zamanın süzgəcindən keçərək, müasir dövrümüzdə qədər gəlib çatmışdır və hal-hazırda da aşıq yaradıcılığının mühüm mövzularından hesab olunur. Bu məzmunlu şeirlər aşıqların və el şairlərinin yaradıcılığında tünd boyalarla təsvir edilmişdir. Mühitin müasir sənətkarlarının vətən həsrətli şeirlərində böyüyüb boya-başa çatdıqları yurd yerləri rəngarəng çalarlarla təsvir edilmişdir. Nəğməkar bülbüllərin vətəni olan qızılgül ətrli Qarabağ torpağında saz və söz xiridarları yaşayıb-yaratmışlar.

1988-1989-cu illərdə namərd qonşuların torpaq iddiası nəticəsində azəri türklərinin əzəli məskənlərindən Göyçə, Ağbaba, Dərələyəz, İrəvan, Zəngəzur, Zəngibasar və digər qərb torpaqları, o cümlədən Qarabağ işğal edilmiş, bu yerlərin əhalisi ölkəmizin müxtəlif bölgələrinə didərgin salınmışdır. Bu hadisələrin fonunda neçə-neçə aşıq mühitləri pərakəndə hala düşmüş və ya sənət aləmindən silinməyə məruz qalmışdır. Öz dədə-baba torpaqlarını tərk etməyə məcbur olmuş bu mühitin sənətkarları viranə qalmış vətənin həsrətinə dözmədiyindən onların əksəriyyəti dünyalarını dəyişmişdir. Təbiətin tərənnümü, məhəbbət lirikası, vətən həsrəti, yurd nisgili mövzularının aşıqların, el şairlərinin yaradıcılığında öz əksini tapması ənənəvi hadisədir. Qarabağ aşıq mühiti bu ənənələrin davam etdirilməsi baxımından Azərbaycan aşıq poeziyasında mühüm yer tutur. Maraqlıdır ki, bu bölgənin aşıq poeziyasında yad çalarlara yer verilmir. Təəssüf ki, el sənətkarlarının çoxunun yaradıcılığı itib-batıbdır. Çox az sənətkarların şeirləri bu günümüzdə gəlib çatmışdır. Müasir el şairlərindən Osman Ahiyevin, Rüstəm Rüstəmlinin, Zülfüqar Tərtərli-nin, Çingiz Laçınlının kitabları işıq üzü görmüşdür. Bu kitalarda vətən həsrəti, yurd nisgili motivləri üstünlük təşkil edir. Bizə məlum olan el sənətkarlarının çoxunun yaşı yetmişdən yuxarıdır. Bu onu göstərir ki, onlar neçə-neçə ağır yığıncaqlar, toylar keçiriblər, çünki aşıqların qoşduqları şeirlərin çoxu xeyir işlərdə, şənliklərdə səslənir, el-oba arasında yayılır. Tariyel Abbaslı yazır: “El sənətkarlarının, aşıqların əsərlərinin çoxu yalnız el-oba şənliklərində, toy-mağarlarda oxuna-oxuna dildə-ağızda yayılıb və bizə də gəlib çatmışdır” (2, 27).

Qarabağ ərazisində bayatı söyləmək xüsusi istedad tələb edirdi. Vaxtilə bu mühitdə klassik bayatı ustalarından Əzizi, Əmani, Lələ, Sarı Aşıq kimi sənətkarlar yaşayıb-yaratmışlar. Qarabağ aşıq mühitinin çağdaş nümayəndələrinin yaradıcılığında bayatların xüsusi yer tutması diqqətçəkəndir. Çünki bayatılar insanın dərd-sərini, sevincini, bəşəri duyğularını özündə əks etdirmə baxımından əlverişli sayılmış, qədimdən bu günümüzdə qədər cilalana-cilalana, xalqın könül süzgəcindən arıtlana-arıtlana daha da saflaşmış, təbii və təsirli olmuşdur. Professor İsrafil Abbaslının dediyi kimi “Bayatılar insan həyatının canlı poetik salnaməsidir” (1,4). R.Rüstəmli, Osman Ahiyev, Nübar Mədətli, Çingiz Laçınlı, Zülfüqar Tərtərli, və başqa el sənətkarları bu janrın imkanlarından istifadə edərək, maraqlı poeziya nümunələri yaratmışlar. Onların içərisində cinaslı bayatılar diqqəti daha çox cəlb edir.

Müasir dövr Qarabağ el şairlərindən biri də Laçınlı Çingizdir. O, 1937-ci ildə Laçın rayonu-

nun Mişni kəndində dünyaya gəlir. Onun yaradıcılığında təbiət təsviri, məhəbbət lirikası, bayatılar, gəraylılar, qoşmalar əsas yer tutur. El şairi hazırda Qaradağ rayonunun Sahil qəsəbəsində yaşayır, aşiq üslubunda gözəl şeirlər qoşur. Aşıqlar məclislərdə onun şeirlərini oxuyaraq el arasında tanınırlar. Professor Qara Namazov yazır: “Aşıqlar hansı sahədə olursa-olsun yenilikdən bəhs etdikləri vaxt ən çox tərənnüm yolu ilə getmişlər, gördükləri müsbət nə varsa, tərifləmişlər”(10,90). Bu el şairinin bir kitabı (Laçın Həsrəti) işıq üzə görüb. Onun yaradıcılığı zəngin olsa da, şeirlərinin bir qismi bu kitabda öz əksini tapmışdır. Kitabda müəllifin iyirmi altı bayatısı, on beş gəraylısı, əlli bir qoşması toplanıb. Mahmud Allahmanlı yazır: “İki məqamda insanın reallıqla ilahilik arasındakı böyük və şərəfli yolu getmək yükü dayanır. Bu yükün isə daşıyıcıları daha çox haqq aşıqlarıdır” (4,43). Müəllif poeziyasında klassik aşiq şeirimizin poetik ənənələrini (təbiət təsviri, məhəbbət lirikası, vətən həsrəti, yurd nisgili) davam etdirir. Onun yaradıcılığında vətən həsrəti, yurd nisgili motivləri daha qabarıq və diqqətçəkəndir. Bu da yurd itkisi ilə bağlıdır. Məlumat verdiyimiz kitabda (“ Laçın həsrəti ”) bayatı və qoşmaların bir hissəsində vətən həsrəti, yurd nisgili motivləri öz əksini tapıb. Biz bu motivlərdə olan şeirləri iki yerə böldük.

a) Vətən həsrətli, yurd nisgilli bayatılar.

b) Qoşmalar.

Çingiz Laçınlının bayatılarında yurd nisgili, vətən həsrəti motivləri əsas yer tutur, eyni zamanda müəllif dağları doğma və əziz bildiyindən gözünün orada qaldığını, yuxusuna dağların girdiyini özünəməxsus bir incəliklə təsvir edir:

Fələk dərdi ələdi,
Bizi qəmə bələdi.
Dağlar girdi yuxuma,
Üstümə nur ələdi.

Vətən torpağı bizim,
Mənim gözüm, əzizim.
Aranda binə saldım,
Dağlarda qaldı gözüm. (9,10).

Bu el şairinin yaradıcılığında cinaslı bayatılar da diqqəti cəlb edir:

Müştağam bu boya yar,
Gəl bu sapı boya, yar.
Murdarça qabığıyla
Nənəm qara boyayar (9,11).

Burada “boya yar”, “boya, yar”, “boyayar” sözləri cinas kimi işlənmişdir. Birinci misrada (boya yar) “yarın boyu”, ikinci misrada (boya, yar) yarına “boya”, yəni “rənglə” deyə müraciət şəklində, dördüncü misrada “boyamaq” anlamında işlənmişdir. Həm də burada Qarabağ ərazisində yaşamış əsas məşğuliyyətlərdən biri olan boyaqçılıq, toxuculuq haqqında məlumat verilir. Murdarçanın qabığıyla nənənin ipi qara rəngə boyamasını söyləyən misralar həm də əhalinin təbii bitkilərdən boyaqçılıqda istifadə etməsindən xəbər verir. Çingiz Laçınlının başqa bir bayatısında isə xalçaçılıqdan söz açılır:

Əriş-argac dağ yolu,
Hər yeri hikmət dolu.
Gəbələrə həkk olub,
Dəvəylə karvan yolu. (9,11)

Burada dağ yolu xalçaçılıqda istifadə edilən əriş-argaca bənzədilmiş, xalçalara “dəvəylə karvan yolunun” həkk olunması ifadə edilmişdir. Professor Seyfəddin Qəniyev yazır: “Bayatı möcüzəsi təkcə onun bədii-poetik strukturunun özünəməxsusluğunda yox, həm də bu poetik janrın daşıyıcılarının bütövlüklə bayatı ilə nəfəs almasındadır” (8,11).

Laçınlı Çingizin bayatılarında vətən həsrətli, yurd nisgilli mövzular öz əksini tapmışdır. İndi həmin bayatların bir neçəsinə diqqət yetirək:

Yaralanmış elim var,
Vaxtsız solan gülüm var.
Yurd itirən hər kəsə,
Ayrılıq var, ölüm var.(9,11)

Bu bayatıdan görüldüyü kimi, yaralanmış ellə “vaxtı solan gülüm” həm qafiyə olsa da, əslində yurd itkisinin altında əzilən sənətkarın böyük dərdi olduğu verilib. Əlbəttə, eli yaralayan da, gülü solduran da yurd itkisi və ayrılıqdır. Müəllif həm də yurd itkisinin böyük faciə, təsəvvürə gəlməyən bəla olduğunu “ayrılıq”, “ölüm” sözləri ilə, bir az da dəqiq desək, qara boyalarla verməklə bayatının bədii təsirini artırsa da, əslində burada labüd bir məqam aydınlığı ilə verilib. Yurd itirənlərin hər biri vətən həsrəti, ayrılıq dərdi çəkməyə məcburdur, didərgin insanlar bu dərdə dözməyib qərrib torpaqlarda dünyalarını dəyişirlər. Müəllif bayatılarda yurd itkisi ilə el-obasından ayrı düşən didərginlərin acı aqibətini göstərmişdir.

Digər bayatıda da vətən həsrəti, yurd nisgili xeyli fərqli calarda, bir qədər tünd boyalarla verilib.

Qürbət yerdən yurd olmaz,
Hər yetəndən mərd olmaz.

Fələk bizi sındırdın,

Bir belə namərd olmaz.(9,10)

Bu bayatı qəmli ovqat üstə qurulsa da, bədii cəhətdən qüvvətlidir. Çünki, burada böyük ustalqla iki təzad yaradılmışdır, (qürbət yer, yurd; mərd, namərd – bu sözlər bir- birinin əksidir). Əlbəttə, bu, bayatının bədii gücünü də, təbiiliyini də kifayət qədər göstərə bilmişdir. Bu baxımdan Bəhlul Behcətin bayatılar haqqında fikri maraqlıdır: “Xalq ədəbiyyatının ən dəyərli hissəsini təşkil edən bayatılar bir adam tərəfindən ortaya çıxarılmamışdır, bayatılar ayrı-ayrı adamlar tərəfindən çağırılmış, təkrar edilərək, sayca çoxalaraq yayılmışdır” (5,12).

Qeyd edək ki, Laçınlı Çingizin yaradıcılığında bayatılara rast gəlinməsi adi təsadüf deyil. Bayatılar Qarabag aşiq mühitində ənənəvi folklor nümunələridir. Çünki bu aşiq mühitinin istər tarixi, istərsə də çağdaş nümayəndələrinin yaradıcılığında bayatılar xüsusi yer tutmuşdur. AMEA-nın müxbir üzvü, prof. A.M.Nəbiyev tədqiqatlarında Sarı aşığı yüksək qiymətləndirir. “Sarı Aşiq bayatı ustaları Əzizi və Əmanidən sonra bayatı üstündə söz qoşan, bu seir şəklinin modern formasını yaradan sənətkar olmuşdur ” (11,180).

Eyni zamanda unutmaq olmaz ki, bayatılar uzun müddət (elə indi də) incə qəlbli, təbli adamların önəm verdiyi bir vasitə, xalqın dərd-sərinə tərcüman olmuşdur. Bu barədə professor M. Həkimovun mülahizələri də maraqlıdır. “Xalqın ürək sözlərinin ifadəsi kimi ayrı-ayrı yerlərdə tarixin yol yoldaşı tək hadisələri bir növ özündə əks etdirən bayatılar həmişə canlı yaradıcılıq yolu keçmiş, variantlaşmış və zənginləşmişdir” (7,70).

Bayatıya müraciət bu gün də Qarabağ aşiq mühitinə mənsub sənətkarların (Zülfüqar Tərtərli, Adil Cəfəqəş, Nübar Mədətli və b) yaradıcılığında da özünü göstərir. Professor İ.Əbbaslı yazır: “Qarabağda bayatı söyləmək bayatı qoşmaq bu gün də davam etməkdədir.” (1,14). Bu nümunələrdən bizim qənaətlərimizin yanlış olmadığı təsdiqlənir.

Laçınlı Çingizin yaradıcılığında vətən həsrəti və yurd nisgili motivlərini özündə yaşadan qoşmalar da kifayət qədərdir. Bunlardan “Neyləyim”, “Biz”, “Mənə dəyəmə”, “Dünya”, “Düşdük”, “Laçın”, “Mişni”, “Həkərim”, “İndi”, “Könül”, “Ağladı”, “Deyir”, “Dağların” kimi şeirləri göstərmək olar. Öncə “Neyləyim” adlı qoşmaya diqqət yetirək. Maraqlıdır, müəllif bu şeirdə də, bayatılarda olduğu kimi, tünd boyalara üstünlük verərək illəri “qəmli”, “sitəmli”, saç “ağarmış”, seçdiyi rəng, “qara”, yaşını zülmətə bürünmüş, bəxtini “boranlı” kimi təsvir edərək yurd həsrətinin doğurduğu ağır faciəni verməyi bacarmış, bunun nəticəsində ömrünün payız-qışının yetişdiyini göstərmişdir.

Özünə rəng seçdi ömrüm qaranı,
Zülmətə büründü yaşın hər anı.
Qəlbimi dondurub bəxtin boranı,
Payızım neyləsin, qışım neyləsin. (9,28)

Müəllifin “Düşdü” adlı qoşması da öz təbiiliyi ilə seçilir.

Necə bahar gəldi bizsiz dağlara,
Bülbüllər qonaq tək gəldi bağlara.
Yarpız kölgə saldı buz bulaqlara,
İtirdik qisməti, virana düşdük. (9,36.)

Onun “Laçın” adlı qoşması da maraqlı şeirlərdəndir. Burada Laçın bölgəsinə xeyli yer-yurd (Qırxqız, Ərtəpə, Sarıbaba, Əriməz, Əyridağ, Göllər və b) öz əksini tapmış, digər tərəfdən “axarlı- baxarlı” vətən torpağı xüsusi məhəbbətlə təsvir olunmuşdur. Müəllif burada xüsusi kövrəkliklə deyir:

Həsrətin əridər Əriməz qarı,
Görməyən nə bilər o “əyri qarı”?
Yolumuz düşmürsə Göllərə sarı,
Biz necə yaşayaq qübarlı Laçın?(9,40.)

Göründüyü kimi, Vətən həsrəti o qədər güclüdür ki, Əriməzin qarını əritməyi bacarır. Bu şeirdə məcaz yerində işləndiyindən onun canlı və tərəvətli alınmasına böyük təsir göstərmişdir.

Müəllifin iki qoşması (“İndi”, “Könül”) onun qəmli ərzi- halını özündə əks etdirsə də, amma bu şeirlərin hər birinin özünəməxsusluğu var. İndi bu qoşmalara nəzər salaq:

Dolmuş buludlara bənzəmirəm mən,
Dindirməyin gözlərim qan tökər indi.
Elin qəm- kədərini seçib yığmışam,
Qəlbim qəm şumlayar, dərd əkər indi. (9,49)

Təbii ki, müəllifin bu əhvalı dərd yükü ilə bağlıdır. Onun qeyd etdiyi kimi, “ürəyi yaralı, gözü ağlardır”, çünki doğma yurdunun həsrəti onu göynədir.

Laçınlı Çingizin ikinci şeiri (“Könül”), daha çox öz-özünü, könlü ilə söhbətidir desək daha dəqiq olar. O öz dərd-sərini olduqca qəmli bir dillə belə deyir:

Gözəlliyyə bəxş eləyib yaradan,
Tanrı özü pisi seçsin qaradan.
Əhli- hallar qurtarmaz qaradan,
Ah cəkməkdən pörşələnib dil, könül. (9,49)

Onun digər bir qoşmasında (“Ağladı”) başına gələn müsibəti göylərdən gələn bəla adlandırır:

Qəflətən göylərdən bir bəla gəldi,
Elim köç elədi, dillər ağladı.
Qara buludlardan örpək bağlayıb,
Dağlarım ağladı, çöllər ağladı. (9,50)

Qeyd etdiyimiz kimi, nəzərdən keçirdiyimiz şeirlər el şairinin ürək çırpıntılarını, yurd- vətən düşüncələrini əhatə edir. Laçınlı Çingiz qaçqınlığın gətirdiyi üzüntüləri və dərd- səri qəbul edə bilmir. Elə ona görə də deyir:

Yüz il qocalmışam qaçqın olandan,
Nə deyib danışım olub – qalandan? (9, 53)

Bəli, o dərdini – yurd- həsrətini dilə gətirməkdən yorulmur, usanmır, belə vaxtlarda dağlara üz tutur, ondan nicat, dərdinə dərman diləyir. “Dağların” adlı qoşması da belə bir ehtiyacdən yaranıb. Elə ona görə də yana- yana deyir:

Köçgün tək dağılıb huşu dağların. (9,58)

Bu mısradə dərin bir məna vardır. Köçkün qaçqınlığın gətirdiyi dərd-qəm nəticəsində ağılı–huşunu itirmiş, qəfil gələn bəladan necə qurtulacağını bilmir. Həm də, isti yuvasından, ev-eşiyindən aralı düşdüyündən bu müsibəti unuda bilmir. Bəs dağların huşu niyə dağılıb? O, əlsiz darıxdığından onun da əhvalı korlanıb.

Çingiz Laçınlının “Mişni” adlı qoşması həm axıcılığına, həm də sadə xalq dilində yazılmasına, bədii təsir gücünə görə müasir aşıq şeirimizin ən yaxşı nümunələrindən biri sayıla bilər. Şair yazır:

Pirin suyu daraqlanan telindi,
Çəmənlərin bir bəzəkli gəlindi.
Bağrın başı bəlkə oyub sel indi,
Bəlkə sən də ayrılıqdan solmusan?

Vətən adlı Kərbəlanın daşısan,
Laçın üzük-sən ləlisən, qaşısan.
Can ay Mişni, gözlərimin yaşısan,
Səkkiz ildi gözlərimə dolmusan. (9,44).

Öncə qeyd edək ki, müəllif bu aşıq şeirində özünəməxsus bənzətmələr, mübaliğə işlətməklə, yadda qalan təbiət təsvirlərinə yer verməklə olduqca gözəl bir poeziya nümunəsinin hasilə gəlməsinə nail olmuşdur. Mişninin yaxınlığındakı yer adları (Nəbidüşən, Yolaşan, Çökəklər, Həkəri çayı, Pirin suyu, Çəmənələr və b.) haqqında xeyli məlumat verməklə şeirdəki təbiət gözəlliklərinin qabarıq verilməsinə imkan yaratmışdır. Müəllif Pirin suyunu dalğalanan telə, çəmənləri bəzəkli gəlinə, kəndi Kərbəlanın daşına, Laçını üzük, Mişnini onun qaşına bənzətməklə şeirə gözəl və xoş bir ruh gətirmişdir. Eyni zamanda, alliterasiya yolu ilə (“bağrın başın bəlkə olub sel indi”–“b” samiti ilə) şeirin bədii təsirini qüvvətləndirərək, möhürbənddə qeyri-adi bir təzad yaratmağa müvəffəq olmuşdur. Mişninin səkkiz ildir ki, gözləri yaşla doludur. Müəllif “Can ay Mişni”, deməklə özünün vətən həsrətini də xatırlatmışdır

Vətən həsrəti, yurd nisgili Çingiz Laçınlının şeirlərinin ruhuna hopub. El şairi vətənsiz yaşaya bilmədiyini, bağça-bağa, gül-çiçəyə, bulağa həsrət qaldığını, şeyda bülbüllərin cəh-cəhini eşitmədiyini yanıqlı və təsirli bir dillə yazır:

İllərlə görmədik bağça, bağban, gül,
Buz bulaq, tər çiçək, bənövşə, sünbül.
Tapmadıq dinləyək bir şeyda bülbül,
Yandıq bir həsərtin qucağında biz. (9,31).

Didərginlik ömrünü yaşayan şair yurd itirənlərin ağır dərdlərə tuş olduğunu yaz günü borana düşmək kimi göstərir. Müəllifin fikrincə, yurdu itirən hər kəs, sanki qismətini itirmiş kimidir. Müəllif yazır:

Neçə bahar gəldi bizsiz dağlara,
Bülbüllər qonaq tək gəldi bağlara,
Yarpız kölgə saldı buz bulaqlara,
İtirdik qisməti, virana düşdük.

Hər oba yüz yerə köçdü gəlmə tək,
Keçdi canımızdan hicran güllə tək.
Ay Çingiz, sonunda qaçmış ilmə tək,
Ayrılib dağlardan arana düşdük. (9,36).

Diqqət yetirsək görürük ki, bülbüllərin dağlara qonaq kimi gəlməsi, yarpızın bulağa kölgə salması şeirdə təsadüfi verilməmişdir. Bununla şair insanın daxilindəki vətən həsrətinin silinməz olduğunu göstərir. Çünki insan əli dəyməsə, bağ bağ olmaz. Buna görə bülbül də bağa qonaq kimi gəlir. Yarpızlı bulaqların xatırlanması isə o yerlərin insanların vətən həsrətində olduqlarını xatırladır. El şairi didərginliyin ağır nəticələri kimi hər obanın yüz yerə köçməsinə, gəlmələr kimi el-el dolaşmasını göstərir. Həm də bu bənddə gözəl bənzətmələr (hicran gülləyə, el-obanın dağılması sökülən ilməyə bənzədilmişdir) yaradılmışdır. Bu da Çingiz Laçınlının xalq yaradıcılığından yaxşı bəhrələndiyini, klassik aşıq şerini dərinlən bildiyini göstərir. O, klassik sənət ənənələrinin istedadlı daşıyıcılarından birinə çevrilmişdir. Professor Paşa Əfəndiyev yazır: “Aşıq sənəti orijinaldır. Xalqın əsrlər boyu bu sənətdə əldə etdiyi yaradıcılıq ənənələri üzərində yaranıb, formalaşmışdır” (6,227). Laçınlı Çingiz də xalq yaradıcılığı ənənələri ilə formalaşan el sənətkarlarındanıdır.

Çingiz Laçınlı başına gələnləri “taleyin hökmü” və “qəzavü-qədər” adlandırır. Şair elə buna görə də dərbədən olduğunu söyləyir:

Bəlanın, xətanın sayın itirdik,
Demə ki, günləri daha bitirdik.
Qəm yükünü arxamıza götürdük,
Yol azmışıq, boran, qara, düşmüşük.

Çingiz, bu dünyanın qeylü-qalı var,
Vətənsiz insanın yaman halı var.
Fələyin fitnəsi, min bir adı var,
Qəza azdırıbdı, tora düşmüşük (9, 39).

Əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi, Laçınlı Çingiz Qarabağ aşığı mühitinin Laçın bölgəsindədir, onun yaradıcılığında bayatılar ənənəvi olaraq davam etdirilir. Bəs Laçınlı Çingizin vətən həsrəti, yurd nisgili motivli qoşmalarında kədər- qəmin nəhayətsizliyi, qəmin qeyri- adi tünd boyaları nə ilə bağlıdır?

Əlbəttə, bunun da səbəbi var. Qeyd edək ki, bu motivlər klassik aşığı ənənələrindən irəli gələn məsələdir. Ancaq Laçınlı Çingizin bu tipli şeirlərində rast gəlinən qeyri-adi dərd-qəm, kədər, daha doğrusu, vətən həsrəti və yurd nisgili motivləri əslində Qarabağ aşığı mühitində rastlanan poetik ənənələrdən xeyli fərqlidir. Əvvəlki dövrdə bu daha çox fərdi, indiki dövrdə isə kütləvidir. Fikrimizi daha aydın olsun deyə belə ifadə edirik. Tarixi nümayəndələrin bəzilərinin yaradıcılığında bütün Qarabağ aşığı mühitinə mənsub el sənətkarlarının dərd-səri, verilib. Bir az da dəqiq desək, əslində Qarabağ aşığı mühitinin çağdaş nümayəndələrinin hər birinin yaradıcılığında bu haqqında söz açdığımız motivləri kütləvilik baxımından xeyli dəyişmiş, vətən həsrətli, yurd nisgilli mövzular bir az da siyasi rəng almışdır. Dediklərimizi əsaslandırmaq üçün müəllifin daha bir neçə nümunəsinə müraciət edək.

Qopdu başımızda tale tufanı,
Elin dağ vədəsi hayana düşdük? (9, 35)

Göy otdan, çiçəkdən yoxdur əlamət,
Bizsiz qərib olub, düşməne lənət. (9, 58)

Tapmadıq dinləyək bir şeydə bülbül,
Yandıq bir həsrətin qucağında biz, (9, 31)

Bu nümunələrə nəzər salandan sonra Laçınlı Çingizin yaradıcılığına qiymət verən tədqiqatçı Tacir Səməiminin dediklərinin səmimiliyinə bir daha əmin olduq. “Çingizin” yaradıcılığında vətən həsrəti, məhəbbət, yurd yerlərinin təsviri əsas yer tutur”. (13,4). El şairinin yaradıcılığında rast gəlinən bu misallarda niyə çoxluq anlamında “biz” işlənmişdir. Müəllif bu fərdi anlamda (“məni”) işlədə bilməzdimi? Qeyd etmək lazımdır ki, bu ümumilik anlamını bildirən “biz” çoxluq digər el sənətkarlarının (Qarabağ aşığı mühitinə məxsus el sənətkarlarını nəzərdə tuturuq) yaradıcılığında əsas yer tutur. Adil Cəfəkeş yazır: Harada yurd var bizim yurda oxşaya, Adam bircə ömrü orda yaşaya (3, 100). Həm də bu tipli mövzular Göyçə, Dərəyələz, Ağbaba aşığı

mühitinin el sənətkarlarının yaradıcılığında da az təsadüf olunmur. Məsələn Dərələyəz aşığı mühitinin tanınmış el şairi Şakir Şəhriyaz yazır:

Dərdi çəkən bizə gəlib,
Həyasızlar üzə gəlib.
Elə bil ki, gözə gəlib,
Duman getmir bu dağlardan (14, 29)

Müasir dövr Qarabağ sənətkarlarının yaradıcılığında son məlum hadisələrlə bağlı yurd nisgili, vətən həsrəti motivləri geniş şəkildə işlənmişdir. Təbii ki, bu ənənələr bu mühitin sənətkarlarının şeirlərində öz əksini tapmış, bunların arasında yurd sevgisi və vətən həsrəti motivi daha qabarıq verilmişdir. Bu baxımdan Laçınlı Çingizin yaradıcılığı tam tədqiq olunmayıb.

ƏDƏBİYYAT

1. Abbaslı İ. Ön söz. Azərbaycan folklor antologiyası, V kitab (Qarabağ folkloru). Bakı, "Sabah" 2000.
2. Abbaslı T. Qurbaninin poetik irsi. Bakı, "Təhsil", 2004.
3. Adil Cəfəqəş. Ana, bir ağı de. Bakı, "Şirvanəşr", 2000.
4. Allahmanlı M. Ozan, Aşiq və Aşiq. Bakı, "Ağrıdağ" 1997.
5. Behcət B. Sarı Aşığın bayatıları. Bakı, "Səda", 2006.
6. Əfəndiyev P. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı. (ikinci nəşr, ali məktəblər üçün dərslik), Bakı, "Maarif", 1992 s.
7. Həkimov M. Azərbaycan aşiq şeirinin şəkilləri və qaynaqları. Bakı, "Maarif", 1999.
8. Qəniyev S. Şirvan folklor mühiti. Bakı, "Ozan nəşriyyatı", 1997.
9. Laçınlı Çingiz. Laçın həsrəti. Bakı, "Adiloğlu" 2001.
10. Namazov Q. Azərbaycan aşiq sənəti. Bakı, "Yazıçı", 1984.
11. Nəbiyev.A. Azərbaycan aşiq məktəbləri. Bakı, "Nurlan" 2004.
12. Nəbiyev A. Azərbaycan xalq ədəbiyyatı. Dərslik, II hissə (orta əsr və yeni folklor yaradıcılığı). Bakı, "Elm", 2006, 648 s.
13. T. Səmimi. Mənim tanıdığım Çingiz Laçınlı. Laçın həsrəti. Bakı, "Adiloğlu", 2003.
14. Şəhriyaz.Z. Dərələyəz deyə-deyə. Bakı, "Adiloğlu" 2003.

Алмара Набиева

Бакинский государственный университет (Азербайджан)

МОТИВЫ ТОСКИ ПО РОДИНЕ, ЖАЖДЫ ОТЧИЗНЫ В ТВОРЧЕСТВЕ НАРОДНОГО ПОЭТА ЧИНГИЗА ЛАЧЫНЛЫ

РЕЗЮМЕ

В статье исследовано значение жанра баяты в творчестве народных поэтов, вышедших из карабахской ашугской среды. Автор с тематической точки зрения проанализировал интересные образцы баяты, выбранные им из произведений народного автора, Чингиза Лачынлы. Характерное для баяты печальное настроение, находящее отражение в неизбежной тоске по родине

верно связано с тем фактом, что земля Карабаха находится под пятой врага. В статье произведения вышеуказанного автора проанализированы в сравнении с работами таких мастеров, как Леле, Сары Ашуг, выявлены классические традиции жанра баяты в современный период. Автор высказал свои научные размышления, основываясь на научных идеях таких ученых, как Азад Набиев, Мурсал Хакимов, Исрафил Аббаслы.

Ключевые слова: ашугское творчество, народный поэт, баяты, классические традиции, контрасты, тоска по родине, рифмы-омонимы

Almara Nabiyeva
Baku State University(Azerbaijan)

MOTIVES OF HOMESICKNESS, THIRST OF FATHERLAND IN CREATIVITY OF NATIONAL POET CHINGIZ LACHINLY

S U M M A R Y

In the article is investigated value of a genre bayati in creativity of the national poets who have left from the Karabakh ashug environment. The author from the thematic point of view has analyzed interesting samples bayati, chosen by it from products of the national author, Chingiz Lachinly. Characteristic for bayati the sad mood, finding reflexion in inescapable homesickness has truly connected with that fact that the earth Karabakh is under a heel of the enemy. In the article have analyzed of product of the above-stated author in comparison with works of such masters as Lele, Sary Ashug, and are revealed classical traditions of a genre bayati during the modern period. The author has stated the scientific reflexions, being based on scientific ideas of such scientists, as Azad Nabiyev, Mursal Hakimov, Israfil Abbasly.

Keywords: ashug's creativity, the national poet, bayati, classical traditions, contrasts, homesickness, rhymes-homonym